

G. Fratres de ordine Predicatorum eisdem
 ordinis frater qualiscumque salutem, et
 vitam extirpatis pueros in fide et moribus
 instruere diligenter. Libellum de instru-
 ctione puerorum ad preces plurimum fra-
 trum, ex Actis maiorum et sanctorum au-
 ctoritatis compilatum, ut detur occasio
 sapienti, nolo volentibus denegare. Et si
 rudia et pauca sint et videantur que scri-
 pta sunt, secundum sapientem, aper-
 ta et simplicia decent bonitatem. No-
 ta enim superbie indicatur subtilia
 magis quam utilia proferre. Unde Gile-
 bertus qui in conventu fratrum student
 magis alta quam apta proferre erube-
 scunt plana et humilia. Ne hec sola
 scire videantur. Et si minus congrue et
 compositae sunt ordinata, licet quod a
 sapiente dicitur: Oratio que veritati dat
 operam incomposita debet esse et simplex.
 Humilia enim et simplicia utilia sunt
 et placent frequenter. Unde Quintilia-
 nus: In grandibus cenis hoc sepe nobis
 accidit, ut cum optimis saciati sumus

+ Gilbertus

+ Quintilianus

satisfactio tamen nobis ex videribus grata sit.
Sumat ergo qui voluerit quod pro pueris
instruendis est oblatum.

De instructione puerorum.

De probationibus quod pueri sunt in-
struendi.

De probatione per auctoritates.

De probatione per rationes.

De ~~per~~ probatione per exempla.

De illis qui tenentur pueros instruere

De instructione per parentes.

De modis instruendi.

De instructione per patrinos.

De castitate puerorum.

De iustitia puerorum.

De caritate puerorum.

De instructione per magistros.

De moribus magistrorum.

De instructione in fide et moribus
et scientia.

De instructione in fide.

De multiplici acceptione fidei et sim-
bolo quare sic compositus et de quibusdam
auctoribus

De instructione morum.

De

De honore parentum.

De moribus virginum.

De scientia qua pueri sunt instruendi.

De modo acquirendi scientiam.

De modo studendi.

De familia regenda.

De pauperibus.

De sermonibus ad pueros.

De instructione puerorum.

Simon Johannis diligis me? Pasce
agnos meos. Pasce inquam, quia michi
gratum, tibi lucrum. Agnis necessarium,
pasce, quia preceptum meum. Officium
tuum agnorum alimentum. Noli con-
tempnere preceptum, officium negligere,
subtrahere victum, sed pasce, si amas,
si diliges pasce. Nunquid de agnis tanta
est cura Deo ut preces cum de dilectione
totiens teneretur pro eis alendis, tamen ma-
gis pro pueris instruendis, informandis in
moribus et scientia salutari. Et quia
amicus est tui precipit Deus. Amicus
pro quo precipitur proximus amicus de-
bet esse cui precipitur. Qui tanto ma-

+ Johan FXV, 16

diligis

gis amicum Dei et proximi se probabit, quare
to amabilius, sollicitius, perfectius quod sic
ex amore preceptum est adimplebit. Proba-
tio enim dilectionis est exhibitio operis. ^{Primo} Se-
cunda, hec sola et vera est probatio inte-
gra amoris in Deum, Si ergo frater) studea-
mus curam solliciti exercere laboris.
Idem pascere oves xpi est redentos xpo
ne a fide deficient confirmare, et ut
magis in fide magis quam proficiant,
instanter operam dare. Dicit sapiens:
Hoc curandum est omnibus, ut si qui pre-
stantiam veritatis et ingenii forte con-
secuti sunt communicent cum proximis,
spiritus enim ingenii, virtutis, fortitudinis
omnisque prestantie, tunc maxime capitur
cum in proximum quamquam constitutus et hoc
plurimum est gratum Deo, sed quod dici-
tur eis. Nichil inquam a Deo est gratum
Deo sicut vivere per vos autem agni sunt
pascendi. De probationibus quod pueri
sunt instituendi communem utilitatem.
Nest pueri instituendi docent scripture, pro-
bant rationes, monstrant exempla. Et
primo adducende sunt scripture, que
hoc

+ 1. q. 1.

erga fratres

+ Sapientia

1. p. 3 v.

† (a linea)

hoc docent, secundo rationes, tercio exempla.

De probationibus per auctoritatem.

Quod pueri sunt instituendi docet Scriptura
Deut. ^{ix} ^{or} Ne obliuiscaris verborum que vide-
runt oculi tui, et ne excidant de corde tuo cum
otio diebus vite tue: docabis ea filios tuos ac
nepotes tuos. Item Deut. xxxij f. Ponite cor-
da vestra in omnia verba mea, que ego testi-
ficor vobis hodie ut mandetis filiis vestris
custodire facere et implere universa. Item
Ijob ultimo: Seruite Domino et inquirete, ut
faciatis que placita sunt illi, et filiis vestris
mandate ut faciant iusticias. Item Eph. v:
Patres nolite ad iracundiam provocare fi-
lios vestros, sed educate illos in disciplina
et correptione Domini. De hoc qui quesierit
multa poterit invenire.

+ Deut. xv. 9

+ Deut. xxxij 1/46

+ Job. xiv, 10-

+ Eph. v. 4

Patres

De probationibus per rationes.

Nostris auctoritatibus quod pueri sunt
instruendi ^(addende) vidende sunt rationes. Que
una est ut tollatur pronitas ad malum,
que in ^(iuvencibus) viventibus maxime reperitur. Unde ^{Jo}
iij libro de a. d. xxij. Quis ignorat cum quan-
ta veritatis ignorantia que iam in infan-
tibus est manifesta, et cum quanta vane

Invenimus

cupiditatis habundantia, que incipit apparere
in pueris, Homo in hanc vitam veniat ^(vult) ita
ut si vivere dimittatur ut velit et facere
quicquid velit in omnia vel in multa faci-
norum et flagitorum genera perveniat.

Nam luxuria, invidia, insana gaudia, homi-
cidia, pernicia et huiusmodi omnia ab illa
radice erroris ac perversi amoris oriuntur.

Cum qua omnis filius Adam nascitur. Sed
illud ^(Ieron.) ~~lumen~~ y. Bonum est viro cum porta-

+ Ieron. III, 27-

verit. et cum glo. Hoc est etas fugit et labi-
tur et inscia. Super illud Genesis vii. Sensus
et cogitatio ^(humani) ~~hominis~~ ^(glossa) etc. Corruptionis malum

Gen. viii-21

quod unusquisque vestrum ab ortu carna-
lium desideriorum sumpsit exercet in pro-
vectu etatis, et nisi hoc citius divine forti-

tudinis reprimat manus. Omne bonum con-
dite nature culpa ^(repente) ~~reponite~~ vocat in profun-
dum, ^(propter?) script. talia dicit Augustinus. Nonne

+ Augustinus

hinc apparet quam humana natura
velut pondere suo ^(proclivis) ~~protervis~~ existat, quanta
ope ut inde liberetur indigeat. Ideo super

+ Eccl. II, 6.

illud hortare iuvenes, ad Tytamy Bene dicitur
Quia inventus modum egredi solet, immo
pronior esse ad lapsum. Ideo salubribus

retinaculis

retinaculis contineri iubetur, ut infrenata
divinis legibus gubernetur. Suadendum ergo
esset quod xy. q. 1 dicitur⁺. Ibi enim ergo legi-
tur: Omnis etas ab adolescentia in malum
prona est, et ob hoc constituere oportuit,
ut si qui impuberes, aut adolescentes in
clero existant, omnes in uno conclavi con-
veniant, ut lubricae etatis annos, non in
luxuria sed in disciplinis ecclesiasticis agant
deputati ^(lege: probatissimo) pro baptismo seniori. Item alia
ratio quare pueri debent instrui potest esse
quia facilius possint instrui et flecti ad
bonum dum adhuc sunt minores quam si
essent vitis indurati, perversi enim dif-
ficile corriguntur, maxime indurati, sed
sicut virgula facilius quam trabes fle-
ctuntur. Et cera mollis facilius quam
dura impressionem recipit. Sic iuniores
facilius quam seniores in scientia et mo-
ribus erudiuntur. Unde poeta: In puero
est etas mollis et apta regi. Virgilius: Hor-
tare vique insiste domandi. Dum faciles
anni iuvenum, dum mobilis etas. Quinti-
lianus: Etas hominis tunc maxime infor-
manda est quando mollis et tenera, quando

+ Xant.

+ Lacta

+ Virgilius

+ Quintilianus

simulandi nequa est, et precipientibus facile
lime cadit. Cyprianus: Divinam auctorita-
tem multo melius excolam, que nullo adhuc
maligni aratri vomere ulnerata (sic) est.

+ Cyprianus

Ambrosius: Dum etas in adolescente viget,
dum sanguis estuat dum debilitas ignora-
tur, dum letitia frequentatur grandis mo-
rum assuefacienda est maturitas ab in-

+ Ambrosius

fantia discimus. Solummodo artem bene
vivendi in servitute addiscere volumus
quod faciendum esset in inventute, licet

(fol. 4.
} quo natura
vincatur.
sapiens
dicit quidem quod
omnes artes
mechanicas ab
+ Eccl. xxx, 12

quod dicit Eccl. xxx: Curva cervicem eius
in inventute, tunde latera eius dum infans
est. Quia sicut dicit ^(Seneca?) Seneca: Educatio et di-
sciplina mores facit. Et hoc monstrat Au-

+ Seneca
+ Augustinus

gustinus dicens: Adiuvet me intentio carita-
tis vestre. Omnis homo ubicunque nasce-
tur ipsius terre vel religionis vel civitatis
vel magistrum discit illius imbruitur mo-

ribus et vita. Quid faceret puer natus in-
ter paganos, ut non coleret lapides quando
istud cultum insinuaverant ^(parentes) pereuntes. Un-
de prima verba ^(illius) audivit, illud errorem cum
lacte suxit. Sic pagani a paganis, indei
a indeis, heretici ab haereticis in puericia

facile

facile inficiuntur. Sic pueri vestri boni es-
sent xpiani si in pueri instruuntur dili-
genter per se autem instrui non possunt
quod probat Hieronymus dicens: Qui variam su-
pellectilem et vilia opuscula fabricant
absque doctore esse non possunt, quod cu-
piunt, ut sciat unusquisque morum et
scientie sine previo et monstrante se-
mitam, non posse ingredi. Unde ipse
idem, qui nullum sequitur previum pos-
sumus (sic) se ipsum facere magistrum.
Socrates dicit: Semper ad discendum se
pauperem credidit, ad docendum locuple-
tissimum se fecit. ratio alia quare
pueri sunt instruendi est, quia per hoc
radicantur et confirmantur in bono, quia
que in iuventute accipiunt usque in
finem firmissime tenent; quod testatur
Salomon Prover. ^{xxii}xy, dicens: Proverbium est.
Adolescens iuxta viam suam etiam cum
senuerit non recedet ab ea, quod in ma-
lo verissimum est. ^(Securidum) Sed quod dicitur a
Quintiliano: Frangas inquit citius quam
corrigas que in pueros duraverunt
Sapien. xy, dicitur: Naturalis erat ma-

+ Hieronymus

+ Hieronymus

+ Socrates

+ Prov. xxii, 6

+ Quintilianus

Sap. xii, 10

licia eorum. Gl. permanens et inveterata.
Semper autem talis malicia tractatur in-
sanabilis. Jo. xxx, Arct. Leprosus vetustissi-
ma incurabilis. Lev. xiv: Ad horum con-
firmationem ^(grava) grata narrat historia Ale-
xandrum, et moribus et incessu Leonidis
magistri sui non potuisse carere et viciis
quibus infectus fuerat in inventute M. (?) ^{Arctus}, ix, 27
ix legitur. quod discipuli Salvatoris non
potuerunt curare illum, qui ab infantia
vexabatur. Basilius magnus: Sicut non
potest quis didicere linguam vel sicut
nec iuxta peccati consuetudinem, nec
mirum. Dicit enim Galienus: Consuetu-
do est acquisita natura. Flaly. etiam di-
cit: Consuetudines acquirete ab adole-
scentia sunt connaturales. Ex hiis pa-
tet quomodo consuetudo q. confirmat in
malo. Sic et in bono confirmat. Dixit
enim quidam sic: Meditemus continen-
ciam, sobrietatem, iusticiam et huiusmo-
di et complemus hoc ad invicem, et inscri-
bamus animalibus nostris, et hec omnia
in domo, in amicis, in uxore, in pueris
exercitemus, et interim a primis facilio-
ribus

Jo. (1)
Levit. xiii, 11

Arctus, ix, 27
+ Basilius magnus

Galienus

Quidam (1)

ribus incipiamus. Si enim consuetudine huiusmodi bonae philosophiae te ipsum constitueris, non poteris transgredi aliquid iniuriosorum consuetudine firmitatem naturae mutantem. Quae admodum enim dormire facile est, et comedere, et bibere, et respirare; ita quae virtutis sunt erunt nobis facilia. Salustius: Plura sunt, quae licet + Salustius gravia sunt ex consuetudine cum habentur pro nichilo. Ex his patet quam verum sit quod dicit Aristoteles: Non parum (confer?) + Aristoteles a iuventute sic vel sic assuesci magis ante omne.

De probationibus per exempla.

Missis rationibus quod pueri debent instrui dum adhuc in pueritia consistunt, videnda sunt etiam exempla quae hoc ipsum monstrant evidenter. Exemplum habemus ab Abraham, de quo dixit Dominus. Gen. xviii: Non celare potero Abrahae quae gesturus sum etc. Scis enim quod preceptorus filiis suis sit, et domui suae post se, ut custodiant viam Domini et faciant iusticiam et iudicium. Glo. Secundo notifico ei iudicia mea, ut sequacibus nota faciat. Habemus Gen. xviii. 17 (fol. 4^v)

etiam exemplum de Davide, qui filium suum
Salomonem docuit, secundum quod ipse te-
statur est. Prover. iij: Ego, inquit, fui filius ^{+ Prov. 14, 3.}
tenellus et unigenitus coram matre mea, et do-
cebat me. (sc. iij & iij. A.) Confortare et esto ^{III Reg. II, 2.}
vir fortis et observa etc. Item exemplum de
Thobia qui habuit filium quem ab infancia
Deum timere docuit et abstinere ab omni
peccato. ^{+ Item de Susanna quam parentes}
Item de Susanna quam parentes ^{+ Job. IV, 1-19.}
erudierunt. Daniel. xij ^{+ A.} Item exemplum ^{+ Dan. XIII, 3.}
de matre beati Bernardi, de qua legitur ^{+ S. Bernardus}
quod operibus misericordie insistens filios
enutrivit in omni diligentia. Cum autem
^{(lege: curavit) on: enervavit} curassent quamdiu sub manu eius erant
peremo magis quam curie nutriebant ^(lege: nutriebat)
non patiens delicatioribus assuescere cibos,
sed grossioribus pascens, et sic eos pre-
parans et instituens Domino inspirante,
^(quasi) qui continuo ad Dei servicium transmitten-
do. Augustinus: Monebat me mater mea ^{+ I. Augustinus}
cum ingenti sollicitudine ne fornicarer,
et maxime ne adulterarem, qui mihi
monitus muliebres videbantur, illi autem
tui erant Deus meus. Item Augustinus ^{+ I. Augustinus}
de matre sua: Nutriebat filios dociens
eos

eos parturiens quociens a te deviare cernebat, lib. ix confes. Exempla talia et talium facta monstrant quod pueri sunt instruendi.

De illis qui tenentur pueros instruere.

Missis auctoritatibus et rationibus et exemplis quod pueri sunt instruendi, videndum est a quibus hoc fieri debeat. Et qui sunt qui ad hoc specialiter tenentur. Hi sunt parentes, patrini et magistri. De parentibus dicit Eccl. xxx. [†] Qui docet filium laudabitur in illo, et in medio domesticorum gloriabitur. Glo: Patres tam carnales quam carnales (sic) spirituales monet ut filios suos diligenter erudiant ut honeste vivant. Item Dan. xiv [†] legitur ^{+ Eccl. xxx, 2} de Susanna quod parentes eius cum essent iusti erudiebant filiam suam secundum legem Moysi. Glo: Hinc parentes ammonentur ut doceant secundum legem Dei non tantum filios suos sed etiam filias. ^{+ Dan. xiii, 3.} Debent ergo tam patres carnales quam spirituales docere filios suos ne semetipsos perdant cum filiis si fuerint indiscipli-

nati, secundum quod dicitur Eccl. xij: Confusio est patri de filio indisciplinato in presenti, et in futuro. Eccl. xly: Queruntur filii de patre impiis, quoniam super illum sunt in opprobrium. Glo: Qui male filios suos nutrit vel exemplo perdit, reus est eorum perditionis. Sapient. iij: Ex iniquis omnes filii qui nascuntur, testes sunt nequitie adversus parentes in interrogatione sua. Glo: Docet spirituales patres, ut filios erudiant et corrigant, nec eis immoderate frena relaxent ne cadant in turpitudinem vitiorum, et ipsi ignorantiam sustineant sempiternam. Ad idem Genes. xix: Incurrit Sodomam et Gomorram. Glo: Infantes cum parentibus in Sodomis criminati sunt. Parentes quoque tam pro se quam pro eis sunt rei. Mors enim filiorum crimen est parentum. Ideo futuri sunt accusatores eorum. Augustinus. Valde inutiliter et perniciose sentit filius lenitatem patris, ut iuste Dei sentiat severitatem, et hoc non solus, sed cum dissoluto patre suo, et merito sint. Quintilianus ait: Veniam, inquit, liberorum nostrorum mores non ipsi

+ Eccl. xxii, 3

+ Eccl. xli, 10

+ Sap. iv, 6

+ Gen. xix, 28. (lege Sodomam)

+ Augustinus

+ Quintilianus

ipsi perderemus. Infantiam enim statim
deliciis solvimus. Nam illa quam indul-
gentiam vocamus, educatio mollis nervos
omnes frangit mentis et corporis. Ager-
dum est ergo quod dicitur xxv, n. 1. [†] Ubi
enim ^{Asie} legitur: Agenda sunt multa etiam
cum minus benigna quadam asperitate
plectendis, quorum potius consulendum est
utilitati quam voluntati. Et quod sic non
fecit Hely. Accidit quod dicitur. i. 9. [†] Erat
puerorum peccatum grande nimis. Glo: Ni-
chil horum vita a tyrannide differabat pes-
sima. Unde et Hely pro eorum iniquitate
dampnatus est. [†] Item Beda. [#] Quia fera pie-
tate superatus Hely ferire delinquentes
filios noluit apud districtum iudicem se
ipsum cum filiis crudeli dampnatione
percussit. Ecce ergo licet sapientem filium
tuum et operare in illo, ne in turpitudinem
illius offendas, et etiam cum filiis glorieris
in presenti et in futuro, iuxta illud: [†] Qui
docet filium suum laudabitur in illo. Glo:
Non solum laudem sed perpetuam laudem
habebit in consorcio sanctorum. Si ergo
mali patres pro malis filiis dampnabuntur

Quintilianus
ibid.

[†] I Reg. II, 17.

[†] I Reg. II, 22 19

[#] Beda -

[†] Coeli-XXX, 2.

et boni patres pro bonis filiis glorificabuntur.
Necesse habent parentes tam spirituales
tam carnales filios castigare.

De modis instruendi filios.

Notandum autem quod pueri sunt
castigandi verbo, exemplo, verberare. Verbo quia
primo rogandi sunt et monendi; ut discipli-
nate vivant. ^(secundum) Sed illud quod dicitur super: ^{+ Ephes. iv, 4.}

Educate filios vestros in disciplina. [†] Glo: In
disciplina verborum. Sic instruebat Salo-

mon filium. Prover. iij [†] dicens: Filii ascul-
ta sermones meos, et ad eloquia mea incli-
na aurem tuam. Instruendi sunt etiam
exemplo. Sic enim debet pater vivere ut fi-
lius videat quomodo sit vivendum. Prover.

ij: [†] Audi fili mi et suscipe verba mea. [†] Prov. iv, 10.

Glo: Doctus modo exemplo alicuius amat
unusquisque sequi viam parentum. iij.

^(Reg) Reg. xvij legitur. Quod Amasyas iuxta [†] IV Reg. xviii, 5.

omnia que fecit Iosabab pater suus fecit. Item [†] IV Reg. xvii, 21.

ij Ex. xvij G. dicitur: Filii eorum et nepotes
eorum sicut fecerunt patres sui, ita fa-
ciunt usque in presentem diem. Si pueri
non corriguntur verbo et exemplo, tunc
adhibenda sunt verbera, iuxta illud Eccl-
iasticus:

sastici xxx: Tunde latera eius dum infans est. Prover. xy. Qui parcat virge odit filium.

+ Eccli. xxx, 12 -

Augustinus. Prohibitio et eruditio contra istas cum quibus nascimur tenebamus? invigi-

+ Prov. xxxiii, 24

+ Augustinus

lant et contra hos opponuntur impetus. Plene tamen et ipse doloribus et laboribus. Quid enim sibi volunt multimode formidines

que cohibendis parvulorum adhibentur vanitatibus, quid pedagogi, quid magistri, quid

ferule, quid virge. Quod enim huiusmodi penis agitur nisi ut imperitia debelletur et

prava cupiditas infirmetur. Sed sicut dicit Augustinus: Fratres Patres equos suos domant

+ Augustinus

a puericia, iuvenes autem suos respicientes irrefrenatos discere permittunt. Aves autem

pullos suos et fere feras ^{feta?} domant. Ut aquila provocat pullos suos super eos volitans. Leo

et lupus ut dicitur docent catulos capere predam. Multa autem bona proveniunt ex verberatione filiorum. Quia sic de corde stultitia expellitur. Prover. xy.

Stultitia colligata est in corde pueri, et virga discipline fugabit eam, aliud bonum est, quia sic acquiritur sapientia. Prover. xxxj.

+ Prov. xxii, 15

Virga atque correctio tribuit sapientiam. Item liberat a

+ Prov. xxix, 15

morte. Prover. xxij: Tu virga percutis eum; [†] Roy. xxiii, 14.
et de inferno liberas eius animam.

De instructione per patrilinos.

Dico quod parentes tenentur instruere filios, videndum est de patrilinis, qui illos quos de sacro fonte susceperunt debent instruere. Unde Augustinus: [†] In baptizato pactum cum Deo fecistis. Quidem per se quidam per fideiussorem, qui eum de sacro fonte susceperit. Unde de consecra-
tione, [†] Distinctione iij: Vos autem tam viros quam mulieres qui filios in baptizato suscepistis moneo, ut vos cognoscatis fideius-
sores apud Deum extitisse pro illis quos visi estis de sacro fonte suscipere. Ideo sem-
per eos ammonete ut castitatem custo-
diant, iustitiam diligant, caritatem te-
neant, ante omnia symbolum et orationem Dominicam, et vos ipsi tenete, et illi quos excepistis ostendite. Et nota quod dicit ca-
stitatem custodiant quo ad se iustitiam diligant, quoad proximum caritatem te-
neant quo ad Deum.

De castitate puerorum.

Castitatem debent pueri custodire donec
matrimonio

matrimonio coniungantur, ut dicit Augusti-
nus: Dignum est, inquit, ut vir virginitatem
suam usque ad nuptias custodiat, sicut fe-
cit Isaac. Si Isaac xl annorum existens
sponsam duxit in virginitate etatem omnem
illam ducens, multo magis iuvenes qui in
gratia sunt, habent philosophiam addiscere,
oportet vel autem cum x milibus impleti
fuerunt sordibus, tunc eos ad nuptias ductos
vane et inaniter. De homo ^(Boobis) legitur quod cum
moneret pater suus quod attenderet sibi
ab omni fornicatione. Respondit: Omnia que
cumque precepisti michi faciam pater. Si
nunc servasset virginitatem usque ad nu-
ptias, tunc provisionem Dei uxores acci-
perent. Datur enim a Domino proprie uxor
prudens. Prover. xxx: Multa bona eis prove-
nissent. Sicut homo ^(Boobis) et filiis suis, de quibus
legitur Tho. ultimo: Omnis generatio cuius
in bona vita, et in conversatione sancta per-
mansit ita ut accepti ^(eius) essent tam Deo quam
hominibus et cunctis habitatoribus terre.
Quia sicut dicit Cris. super Mt. j. d. Quis im-
perium Dei accipit uxorem a Deo provisam
in virtute generat filios, et in se ipsis

+ Augustinus

Vide Textum
Augustini

+ Job. v, 1.

+ Prov. xix, 14.

+ Job. xiv, 17

(fol. 5^v)

+ Augustinus

cem habentes et prevalentes. Qui autem accipiunt uxores ex provisione diaboli, id est non religionis intuitu, nec fideles in infirmitate generant filios non prevalentes nunquam nisi in malo fortes, et ad penam irreligiositatis sue, nec ad gaudium, nec ad consolationem videntur filios genuisse. Item super illud: Boor genuit Abech ^(obed) dicit idem Crisostomus: Abech interpretatur subditus. Nunc autem qui divitias eligunt et non mores, pulchritudinem et non fidem, et quod in meretricibus queri solet, hoc in coniugibus optant. Propterea non generant subditos filios vel sibi vel Deo, sed contumaces contra se, et contra Deum, ut filii eorum non sint stricti virtute coniunctionis eorum, sed pena condigna irreligiositatis eorum. De talibus potest dici illud Sapientie 17: Mulieres eorum insensate sunt, et nequissimi filii eorum. Propter hoc patres et patrini semper moneant filios ut non currant ad coreas, sed fugiant. Augustinus: Non tenetur ^(tenetur) promissioni tue fidem modo ingrediens ecclesiam orationes fundere postmodum in spectaculis cum ystrionibus impudice

+ Matth. I, 1
+ Chrysostomus

+ Sap. III, 12

+ Augustinus

impudice clamare. Augustinus: Demionum
 mundine theatra sunt... Augustinus: Non
 est fas introire in festivitatem sathani-
 cam. Ex predictis patet quod multum fu-
 giende sunt festivitates, precipue chorea-
 rum, quia Deo multum displicent. Que
 festivitates et maxime choree quia mul-
 tum displicent Deo, dicit Deus per Isaiam:
 Festivitates, inquit, vestras odivit anima
 mea. Laborem sustinemus. Iniqui sunt
 cetus vestri, per Osee dicit: Visitabo super
 eam dies Balaym; quibus attendebat incen-
 sum et ornabatur in aure sua et monili
 suo, et ibat post amatores. Et mei obli-
 scabatur. Per Ezechielem etiam dicit: Pro eo
 quod plausisti inani, et percussisti pede,
 et gavisa es toto affectu super terram
 Israel eradam te in direptionem gentium
 et interficiam te de populis. De choreis
 require in summa de vicis. Ante omnia
 pueri fugiant mulieres, consilio Pauli
 dicentis: Fugite fornicationes exemplo Jo-
 seph qui fugit relinquens pallium mu-
 lieri, precepto Domini. u. Ez. xj a. Non in-
 gredimini ad eas, certissime enim avertent

+ Augustinus
 + Augustinus

+ Is. I, 14.

+ Osee, II, 13.

+ Ezech. xxv, 6.

+ I Cor. vi, 18

+ Gen. xxxix, 12

+ III Reg. xi, 2

corda vestra. Ut legitur de Salomone ^{+ in mmo} sermo
subvertunt, ut legitur de senibus. Daniel.

Concupiscentia subvertit cor tuum immo
auferunt cor. ⁺ Osee: Fornicatio auferit cor,
licet et corpus dicit Apostolus: ⁺ Qui forni-
catur in cor suum corpus suum peccat.

Unde omnia perduntur per mulieres.

Unde Ecclesiast: ⁺ Non des fornicariis in ullo
animam tuam ne perdas te, et animam
tuam, et hereditatem tuam. Est luxuria
ignis usque ad consumptionem devorans.

Ut patet in filio prodigo, qui omnia con-
sumpsit, et in Rubem ⁺ qui effusus est si-
cut aqua, ne aliquid remaneret huius et
aliis causis plurimis fugiende sunt nimi-
rum mulieres. Debent etiam patrini mo-

nere quos de sacro fonte susceperunt, ut in-
stitiam diligant, hoc est ut non sint usu-
rarii, falsi mercatores, fures, raptores et
huiusmodi, quia sicut quod dicit Micheas: ⁺

Due de mercede meretricis congregata sunt
usque ad mercedem meretricis revertuntur

Poeta: ⁺ ~~enim~~ Non habent ^{habet} eventus sordida
preda bonos. ⁺ Isaias xxxij: Ve qui predare
non et ipse predaberis. Preterea talibus

renunciavimus

+ III Reg. xi

+ Dan. xiii, 16.
Osee. iv, 11.
+ I Cor. vi, 18.

+ Eccli. ix, 6.

+ Luc. xv, 30

+ Gen. xlix, 4.

+ Mich. i, 7.

+ Poeta. scilicet
Ovidius, amora. lib. i,
Je. xxxiii, 1.

renunciavimus, ut dicit Augustinus: Abrenun-
ciastis diabolo et omnibus pompis eius, et operi-
bus et ydolis, sortibus et auguriis, furtis, frau-
dibus, fornicationibus, ebrietatibus, mendaciis,
et hec renunciatio debet fieri non solum ver-
bo, sed facto. Unde idem Augustinus: Renun-
ciate diabolo non solum vocibus sed etiam
moribus, non tantum sono lingue, sed etiam
actu vite, nec tantum labiis sonantibus, sed
etiam operibus renunciantibus. Debent
etiam monere patrum filios ut caritatem
(teneant. Hoc est quod Deum diligant et
ecclesiam frequentent. Juxta illud: Primum
querite regnum Dei. Que nos docuit facere
Dominus exemplo suo. Matth. xxj: Intravit
(Jesu) homo in templum ibi dicit Glo: Ingressus
urbem primo templum adiit. Pars formam
religionis ecclesiam debent frequentare uni-
versi maiores et minores, quia ipsa est do-
mus refugii contra demonum incursus. Genes.
xvj: Terribilis est locus iste. Item ibi sunt
scole Domini ad instruendum fideles. Unde
docbat eos in templo. so. vj, Isa. j: De Syon
exibit lex et verbum Domini de Jerusalem.
Item est ibi locus orationis Matth. xxj: Do-

Augustinus

Augustinus

(fol. 6.

+ Matth. vi, 33.

Matth. xxi, 12.

+ Gen. xxviii, 17

+ Joan. vii, 14.

Is. II, 5.

+ Matth. xxi, 13.

mus mea, domus orationis vocabitur. Jo. ev. 4. + Joann. IV, 20.
Jerusalem est locus ubi adorare oportet. Item
in Jerusalem erant habitantes viri religiosi + Act. II, 1.
quorum exemplo poterant instrui, accendi,
informari advenientes. Sic precipue iuvenes
debent ire ad ecclesiam, ut ibi verbo predica-
tionis instruantur. Orationibus suis attendan-
tur exemplo advenientium moribus infor-
mentur.

De instructione magistrorum.

Non solum autem parentes aut patrimi de-
bent pueros instruere sed etiam magistri,
quia et ipsi loco sunt parentum, sicut dicit
Quintilianus: Magna, inquit, adhibenda est + Quintilianus
cura ut teneriores annos a culpa defendat san-
ctitas doctoris. Sumat ergo parentis animum
erga discipulos, et se in eorum locum succe-
dere credat, a quibus liberi traduntur. Disci-
puli autem doctores suos quasi parentes
debent reputare. Unde Quintilianus: Disci- + Quintilianus
pulos ammoneo ut doctores suos non minus
quam ipsa studia ament parentes. Quia
eos non corporum quidem sed animarum cre-
ant.

De

De moribus magistrorum.

Notandum est quod doctor debet esse plenus bonis moribus et a viciis alienus. Unde philosophus: Nemo recte monitoris personam suscipit, nisi qui actibus suis errata condemnat et amorem innocentie conversatione demonstrat. ^{+ Philosophus} Quintilianus: Doctor vicia nec habeat, ^{+ Quintilianus} nec ferat minime quod sit iracundus, non tamen eorum que emendanda erunt dissimulatur. Interrogantibus libenter respondeat, nec interrogantes ultro percunctetur. Idem. Non solum carendum est crimine turpitudinis, sed etiam suspicionem. ^(Seneca) Gen: Eligamus non ^{+ Seneca} eos magistros qui verba magna cum celeritate precipitant, sed eos qui vitam docent qui cum dixerint quod faciendum est. Nunquam in eo quod fugiendum est, dixerint comprehenduntur. Idem: Elige adiutorem quem ^{+ Seneca} magis admireris, cum videris, ^(quam) quem cum audieris. Augustinus: Desine inquirere nescio ^{+ Augustinus} quem quam malum doctorem, qui si doctor est, bonus est, si malus est, doctor non est. Boetius: ^{+ Boetius} Quisquis officium magistri prosequi desiderat, universa morum honestate oportet ut polleat.

De malis doctoribus.

(male additur tibi)

Est sciendum quod inter malos doctores unus
multum est reprobandus, qui neglecto
profectu puerorum studet avaricie, qui magis
cogitat quomodo pecuniam acquirat quam
quomodo pueros instruat et informet. Et scien-
dum certissime quod avaricia magistrorum
et bacellariorum super alia scolas destruxit
et profectum puerorum impedivit. In quibus
sunt. Quia dictum est a quibus pueri debent
instrui, videndum est in quibus sunt pueri
instruendi, scilicet in fide, moribus et scien-
tia. Et primo de fide dicendum est. Augustinus.
^(Rom. 9) Nemo incipit nisi ab initio fidei. Nam
secundum ipsum. Augustinus: Fides in ani-
ma dixit bonam. Et idem Augustinus: Fides
vobis primo predicanda est. Secundo spes.
Tertio caritas. Ut fides credat, spes accipiat,
caritas iungat. Quia in summa de virtuti-
bus [†] sufficienter dictum est. De hiis ibi, de eis [†]
requirendum. Pauca tamen de fide dicemus.
Quia sicut Augustinus, ubi de fide agitur, lon-
go non est opus sermone. Est autem acceptio
fidei per inspirationem. De multiplici acce-
ptione fidei. Ut patet in Paulo, qui non ab
homine

† Augustinus

† Augustinus

† Augustinus

† Summa De Virtutibus

† Augustinus

homine, neque per hominem accepit eam,
sed per revelacionem Ihesu xpi. Gal. 1. Item ^{+ Gal. I, 12}
per doctrinam. ^{Rom.} Co. x. fides ex auditu. Item per ^{+ Rom. 8, 17}
Creationes naturales Co. ^{Rom.} 1: Invisibilia Dei etc. (fol. 6^v)
Glos: Opus fecit quod opificem in sublimitate ma- ^{+ Rom. I, 20}
nifestavit. Gregorius in Moralibus: Per verbum ^{+ Gregorius}
vocis manifestatur verbum mentis. Sic per
verbum ^{exercitum} exercitum operis verbum unigenitum
patris. Item per revelacionem in figuris ut
Abraham. Est autem ^{fides} fides omnibus modis
accipienda. Unde Augustinus ^{+ Augustinus} in libro symbo-
li: ^{recipite} Decipite regulam fidei, quod symbolum
dicitur. In corde scribite cotidie ^(sic) dicitur an-
tequam dormiatis, antequam procedatis ve-
stro symbolo vos munite. Observare symbo-
lum sic compositum dicit Maximus episco- ^{+ Maximus}
pus. Apostoli, inquit, instituerunt symbo-
lum, ^{symbolo} credi symboli crediderunt, ut quia in
uno xpi nomine credentium erat fictura
Domini sic componit fictas propugnaculum
fidei symboli inter fideles perfidos quia
se cerneret et alienus a fide atque ho-
stis appareret Ecclesie. Qui aut ^{autem} tanquam
baptizatus nescisset, aut tanquam hereti-
cus corrupisset, ^{sic} sicut maximus, hoc est

symbolum cuius veritas unumquemque cre-
dentium efficit xpianum. Hoc est symbolo-
lum quod viventes sanctificat, et mortuos
reducit ad vitam. Augustinus: Iste creatio-⁺nis ordo est ut baptizandi credant in Pa-^{+ Augustinus}

trēm et Filium et Spiritum Sanctum, eo ri-
tu quo symbolum traditur, et a mortuis
operibus agant penitentiam. Augusti-⁺nus: Precte xpiano nec auguria nec ali-^{+ Augustinus}
qua ficimenta nocere possunt, quia ubi
signum crucis cum fide et timore Dei pre-
cesserit nihil ibi nocere poterit inimicus.

Item Augustinus: Sive tunc sive quod-⁺cunque operis accipiatis signetis vos in
nomine xpi, et symbolum et orationem
Dominicam cum fide et devocione dicite,
et nichil vobis nocere poterit inimicus. ^{+ Augustinus}

Item Augustinus: Sive sedeatis, sive am-⁺buletis, sive lectum ascendatis sive a stra-^{+ Augustinus}
tu surgatis iugiter signum crucis mu-
niat faciem vestram, ut vos semper Dei
memoria vigilantes protegat, et in so-
pore custodiat, et quotiens in nocte exci-
tabit, et sompnus evolaverit, mox labiis
signum crucis occurrat, mens et in ora-
tionibus

tionibus occupetur. Atque Dei precepta in corde
volvantur, ne stupido peccatori subrepat
ad animam avidus inimicus, et cum in
sensu turpem suggesserit cogitationem,
proponite vobis iudicium futurum, in-
ferni supplicium, et statim turpis cogi-
tatio evanescet. De bono ille bonus xpia-
nus est qui nulla philacteria vel in-
ventiones diaboli xpiano credit qui de
fructibus suis non gustat, nisi prius Deo
offerat, qui stateras dolosas et mensuras
duplices non habet, qui filios suos docet,
et quotiens sancte sollempnitates adve-
niunt, aut plures dies castitatem etiam
cum uxore propria custodit; ut cum se-
cura conscientia ad altare Domini possit
accedere. Qui symbolum et orationem Do-
minicam memoriter tenet, et filios et fami-
liam eandem docet. Item Augustinus: La-
borate ut nomen xpianum non sit fel-
sum in vobis. Item Augustinus. De vita
xpiana: Non in hoc vobis nomine tantum
quod xpianam dicimus blandiamur sed
per hoc etiam vos iudicandos credamus.
Si vobis hoc nomen frustra vendicemus.

Sutor ut dicatur necesse est ut calciamenta
reficiat. Vocetur quis faber artis periciam *fig. i. pericia*
facit. Ut negociator nuncupetur quis
carius quod vilius emerat distrahit. Hu-
iusmodi exemplis agnoscimus nullum si-
ne actu nomen, sed omne nomen ex actu.

Quomodo ergo tu xpianus diceris in quo
nullus est xpiani actus. Xpianus enim
iustitie, bonitatis, integritatis, patientie,
castitatis, prudentie, humanitatis, inno-
centie, pietatis est nomen, et tu illud quo-
modo defendis et vendicas, qui de tam plu-
rimis rebus nec pauca habes, vel facis.

Item Augustinus: Xpianus ille est qui *† Augustinus*
non nomine tantum sed et opere xpm in
omnibus imitatur et sequitur, qui sanctus,
innocens, incontaminatus, intactus est, cu-
ius in pectore (sola pietas consistit et bo-
nitas, qui nemini novit nocere, nec ledere. *(fol. 7.)*

Idem ille: Xpianus est qui exemplo xpi
nec inimicos novit odire, sed magis ad-
versitantibus ^(sic) sibi benefacere, et pro perse-
cutoribus suis et hostibus exorare. Item

Augustinus: Ideo xpiani facti estis, ut
semper opera xpiana faciatis. Item

Augustinus:

Augustinus: Oblationes et decimas ecclesiis
^{offerre} offerre, luminaria sanctis locis iuxta id
quod habetis exhibete. Item Augustinus:

Augustinus

Augustinus

Omni die Dominico ad ecclesiam convenite,
et non causas aut rixas, aut ociosas fabu-
las agatis, sed lectiones divinas cum silen-
tio ^{ascultate} ascultate. Qui enim in ecclesia fabula-
ri non timet, et ipse pro aliis redditurus
est rationem, dum nec ipse verbum Dei
audit, nec alios audire permittit. Item
Augustinus: Obtestor ut nullas pagano-
rum sacrilegas consuetudines observetis,
non divinos, nec sortilegos, nec pro ulla
causa aut infirmitate eos consulere, aut
interrogare presumatis; qui facit hoc ma-
lum perdit baptismi sacramentum. Simi-
liter auguria vel sternutationes observa-
re nolite, aut in timore positi aliquas
aviculas cantantes attendatis. Item nullus
xpianus observet qua die domum exeat,
vel qua revertatur, quia omnes dies Deus
fecit. Nullus ad inchoandum diem vel lu-
nam attendat. Nullus in kalendis Janua-
rii nefanda vel ioculos faciat nec men-
sem super noctem componat. Nullus ad

~~frama~~ frana, nec ad petras, vel ad fontes, vel
ad arbores, vel per trina luminaria faciat,
aut vota reddere presumat. Et si a clericis
fiat et dicatur quod res sancta et in lectione
divina contineatur, quia non est in eis reme-
dium xpi, sed venenum diaboli. Si quos co-
gnoscatis vel occulta aliqua exercere expe-
dit, ut nec cibum cum eis sumatis nec ul-
lum consortium apud illos habeatis.

De instructione puerorum in moribus.

Actum est de fide nunc autem de moribus
in quibus instruendi sunt pueri videamus.

Ambrosius[†] De officiis: Est bonorum adolescen-[†] Ambrosius
tium timorem Dei habere, deferre parenti-
bus, honorem habere senioribus, castitatem
interni non aspernari, humilitatem, dili-
gere clementiam, conservare verecundiam,
que ornamento sunt in minori etate. Cy-
prianus[†] De iustitia. Sicut de senibus sobrie-[†] Cyprianus
tas, et morum perfectio requiritur, ita in
adolescentibus obsequium et subiectio et obe-
dientia. Origenes[†]. Pedes qui ^(currerant) querebant ad
demonum ^(nunc) templa non currant ad ecclesiam,
qui currebant ad effundendum sanguinem,
nunc currant ad liberandum. Manus que
aliena

aliena rapiebant nunc largiantur sua. Oculi qui circumspiciebant ad mulieres, aut ad alienum aliquid concupiscendum, nunc circumspiciant pauperes ad miserendum. Aures de vanis et de detractionibus convertantur ad audiendum verbum Dei. [Io. ad Nepocianum de quodam: Primo eius et omne convivium erat de scripturis aliquid proponere, libenter audire, verecunde respondere. Item suscipere prava nec acriter confutare disputantem contra se magis docere, quam vincere. De sancto Basilio dicitur: ^{Basilius} Docuit discipulos amare mundiciam, impossibilitatem corporis, gressum mitem, vocem temperatam, verbum bene ordinatum, escam et potum in tumultuosum, ad seniores taciturnitatem, ad sapientiores auditionem, ad solennes subiunctionem, ad equales et minores caritatem non fictam, pauca dicere, plurima audire, non temerarios in verbo, non superhabundare sermonibus, non faciles esse ad risum, verecundia ornati, cum mulieribus irreverentibus non disputare. Deorsum visum sursum habere animum, fugere contractiones, nec magistra

lem usurpare dignitatem, nil existimare
seculi honores. Hoc est oportunum studium.

De honore parentum.

Debent boni pueri honorare parentes, iuxta
illud: Honora patrem et matrem. ^{Exod.} Eccl. iv. Qui
timet Deum honorat parentes et quasi divinis
serviet hiis (qui se genuerunt in opere et ser-
mone et omni patientia. Augustinus: Primus
gradus pietatis iste est: Honora obsequiis,
abstine a contumeliis. Eccl. iv. Non contristes
eum in vita ipsius. Eugenius. Nec vultu qui-
dem ledenda est pietas parentum, si vis ef-
fugere infamiam a populo, et maledictio-
nem a Deo, qui exasperat matrem. Qui ho-
norat patrem vita vivet longiore. Contra
Joh. Cris: Iure amittit esse quod est, qui sper-
nit illos a quibus habet esse quod est. Item
econtra: Qui honorat patrem suum iocun-
dabitur in filiis. Unde Cris. Vere quicumque
quicumque est subditus Deo et parentibus suis,
tales filios generant Deo patrante a quibus
refrigerentur. Quoniam qui honorat patrem,
honorabitur a filiis. Qui autem contumaces
existunt, aut in Deum aut in parentes gene-
rantes, non refrigeria sibi generant sed dolores.

x Exod. XX, 12

+ Eccl. III, 8

(fol. 7^v)

+ Augustinus

Eccl. III, 14

+ Eugenius

+ Eccl. III, 18

+ Chrysostomus

+ Chrysostomus

Ut a filiis suis recipiant quod fecerunt in pa-
rentibus. Honora tuos, quia filius Dei suos ho-
noravit. Unde erat subditus illi. Est autem ^{x Luc. II, 21}
honor non solum honorificentie, sed etiam lar-
gitatibus. Pisce patrem tuum, pisce matrem
tuam, et si paveris matrem adhuc non red-
disti dolores. Non reddidisti obsequia quibus
ille te gestavit, nec reddidisti alimenta que
tribuit tenero pietatis affectu. Tibi illa man-
davit, tibi ieiunavit, tibi illa manducavit,
tibi vigilavit, tibi flevit et illam egre pa-
tieris. Si enim ^{non} propter gratiam et salutem
propter verecundiam pisce. Erat Isaac ^{x Gen. XXII, 9} re-
ferens patri honorem eo usque, ut adversus
paternam voluntatem nec mortem recusa-
ret. [†] Joseph quoque cum sompniasset quod
sol et luna et stelle adorarent eum, sedulo
tamen obsequio differabat patri. [†] Castus ita ^{† Gen. XXXVII, 10}
ut nec sermone quendam audire vellet
nisi pudicum. Humilis usque ad servitutem.
Verecundus usque ad fugam. Paciens usque
ad carcerem. Remissor iniurie usque ad
remuneracionem. Cuius tanta fuit verecun-
dia, ut comprehensus a muliere vestem in
manibus eius fugiens mallet relinquere

quam verecundiam deponere. Pulchra virtus est
adolescentium verecundia et suavis gratia, que
non solum in factis sed etiam in ipsis specta-
tur sermonibus ne modum progrediatis loquen-
ti. ^{Ne quid} Neque indecorum sermo resonet tuis. Spe-
culum mentis plerumque in verbis refulget.

De Susanna legitur: Susanna tacebat in pe-
niculis et gratiam verecundie quam vite
damnum putabat refugiebat ora interim
virorum. Est enim in oculis verecundia, ut
nec videre viros femina, nec videri velit. Est
etiam in ipso motu, gestu, incessu tenenda
verecundia. Habitus enim mentis in corpo-
ris statu cernitur. Finc homo cordis nostri
absconditus, aut levior, aut iactantior, aut
^{turbidior} turbior, aut gravior et constantior, et pu-
rior et maturior estimatur. De moribus
bene ^{super} legitur. ^{Bernardinus} Servandus parentibus
obediens et ^{subditus} subditus omnibus obediens, beni-
gnus et gratus. Domi simplex et quietus,
foris rarus, et ultra quam credi possit ve-
recundus. Nusquam multum loqui amans.

Deo devotus ut puram ei puericiam conservaret

De moribus virginum.

De moribus virginum dicit Cyprianus. Quo-
modo

+ Cyprianus

modo portavimus ymaginem terreni, ita por-
temus ymaginem celestis. Hanc ymaginem
portant discipline Dei memores, iusticiam
cum religione retinentes, stabiles in fide, hu-
miles in timore ad omnes tollerantias fortes,
ad sustinendas iniurias mites, ad faciendam
misericordiam faciles, fraterna pace una-
nimes et concordēs. Que vos singula, o bone
virgines, observare, diligere, implere debetis.
Durate fortiter, spiritualiter peragere, per-
venite feliciter. Ambrosius [†] De moribus beate ^{† Ambrosium}
Virginis: Virgo erat non solum carne, sed
etiam ^{mente} ~~mente~~, corde humilis, verbis gravis,
animo prudens, loquendi parcior, legendi
studiosior verum etiam merito divitiarum, sed
in prece pauperis spem reponens. In cuncta
operi verecunda sermoni, arbitrium mentis
non hominem sed Deum querere, nullum
ledere. Bona velle omnibus assurgere. Mai-
oribus natu, Equalibus non invidere. Fugere
iactantiam. Rationem sequi. Amare veritatem.
Quando ista vel vultu lesa pereuntes.
Quando fastidiunt humilem. Quando inni-
tauit inopem. Nil torvum in oculis. Nil in
verbis proca. Nil in actu inverecundum.

Beatus Bernardus ad quamdam virginem: Si-
gnum est quod sis virgo xpi si sis verecunda
^{ad videndum}
ad audiendum, ad loquendum, ad tangendum,
ad omne quod impudicum est faciendum. Sa-
piens verecundia est expugnatrix malorum,
propugnatrix puritatis, specialis gloria con-
scientie, fame custos, vite decus, virtutum
sedes, virtutum primicie, nature laus, insi-
gne totius honesti. In predictis et similibus
debent informari.

De scientia in qua pueri sunt
instruendi.

Postquam dictum est de fide et moribus in
quibus pueri sunt informandi videndum est
de scientia in qua tam pueri quam puelle
sunt instruendi. Circa quem consideranda
sunt tria, scilicet que sit scientia in qua
pueri sunt instruendi. Quomodo potest acqui-
ri. Et que utilitas acquirendi. Et sciendum
quod instruendi sunt in scientia que magis
et melius dirigit ad salutem. Unde B.^s Scire
ea prius ampliusque curato que senseris
viciniora saluti. ^{10.} Discamus in terris
quorum nobis scientia perseveret in celo.
Hec est sapientia sanctorum, de qua beatus

Bernardus

+ Bernardus
(fol. 8.)

+ Bernardus?

+ Joannes

Bernardus dicit: Invenisti plane sapientiam
si prioris vite peccata defleas. Si huius mun-
di desideria parvipendas, si etiam eternam
vitam toto desiderio concupiscas. De hac dicit
Lactantius: Virtus cum scientia iuncta est
sapientia. Naturam teneri hominis omnes
habent, voluit esse ut duarum rerum cupidus
et appetens esset, scilicet religionis et sapien-
tie, et homines ideo falluntur. Quoniam
aut religionem suscipiunt, omissa sapien-
tia, aut sapientie soli student, religione
omissa. Cum alterum sine altero unum
esse non potest.

Quare acquirenda est scientia.

Debet autem acquiri sapientia, quia si-
cut quod dicit Hugo: Primum in vita sola-
cium est sapientie studium. Lactantius: Nul-
lus est suavior anime cibus, quam cogni-
tio veritatis. Guillelmus: Quid dulcius litte-
rato ocio. Hugo: Principium doctrine est in
lectione, consummatio in meditatione, quam
quisquis familiarius amare didiscitur io-
cundam valde vitam reddit, et magnam
in tribulatione prestat consolationem. Unde
Jo. S.: Si quicquam est quod in hac vita se-

pientem virum teneat, et inter pressuras ac
turbines mundi equo animo manere persuadeat
id esse vel primum, ^{reor} ~~per~~ meditationem et scien-
tiam scripturarum.

Quomodo acquirenda est scientia sapientia

Est sciendum quod acquiritur sapientia a Deo
per orationem, a proximo per instructionem, a
se ipso, ^{per} investigationem. Quod autem sapientia

acquiratur per orationem dicit beatus Jacobus:

+ Jac. I, 5.

Si quis, inquit, indiget sapientia postulet a

Deo, et dabitur ei, sicut fecit Salomon, dicens:

+ Sap. IX, 4.

Da michi Domine sedium tuarum assisticem

sapientiam. Sapient. viij. Invocavi Dominum

Sap. viij, 4.

et venit in me spiritus sapientie. Acquiritur

etiam per instructionem sicut dicit. Ecclesiast.:

+ Eccl. I, 21.

Inclinavi modice aurem tuam et excepi illam

Si dilexeris audire sapiens eris. Item per

+ Eccl. VI, 9.

investigationem. Ecclesiast. A iuventute in-

+ Eccl. I, 20

vestigabam eam. Investiga eam et manife-

* Eccl. VI, 28

stabitur tibi. Ecclesiast. vj. Proverb. y. Si quiesce-

* Prov. II, 4.

ris eam quasi pecuniam et sicut thesauros

effoderis eam tunc intelliges. Quere de hoc

sermone. Cum adhuc iunior sum. †

† Qui sermo infra
legendus est.

De modo studendi.

Est etiam adquirendum sapientiam ne-

cessarius

cessarius studendi modus secundum quod dicit
Hugo de Sancto Victore[†] qui de studentibus ita[†] Hugo a S. Victore
dixit: Nostri scolares aut nesciunt aut nolunt
modum congruum in discurrendo gravare et
ideo multos studentes. Paucos autem sapientes
invenimus. Item tria sunt studentibus necessa-
ria. Natura, exercitium, disciplina. In natura
consideratur ut facile audita percipiat, et per-
cepta firmiter retineant. In exercitio ut la-
bore et sedulitate naturalem sensum exco-
lat. In disciplina ut laudabiliter vivens
mores componat~~et~~ componat. Idem[†] Hugo
ne operam dant, ingenio simul et memoria
pollere debent que duo in omni studio et disci-
plina ita sibi coherent, ut si alterum desit
neminem alterum ad perfectum ducere possit,
sicut nulla prodesse possunt lucra, ubi desse
custodia. Ingenium invenit^{invenit}, memoria
custodit sapientiam. Ingenium a natura
proficiscitur usu iuvatur. Immoderato labo-
re retunditur temperato exercitio acuitur.
[†] Tullius in rethorica prima: Studium est[†] Enllm
assidua et vehemens animi ad rem aliquam
applicata cum magna voluntate applica-
tio.

De familia regenda.

Nota quod debent instrui familie tam filii
quam filie, tam servi quam ancille. Unde
Augustinus: Regite filios vestros. (Rege fa-
miliam vestram, quomodo enim pertinet ad
nos in ecclesia aliquos alloqui. Sic ad vos in
domibus vestris agere ut bonam rationem
reddatis de hiis qui vobis sunt subditi. Item
Augustinus ad Eustacium comitem. Pro omni-
bus tibi subditis qui in domo tua sunt ratio-
nem Domino reddes. Item Augustinus: Noli-
te diligere vitia in filiis, amicis, servis et no-
tis vestris, quia pro eis reddituri estis Deo
rationem. Habenda est ergo familia munda
scilicet ambulans in via immaculata etc.
Item fidelis Psal. Oculi mei ad fideles terre
etc. Item humilis. Psal. Non habitabit in
medio domus mee qui facit superbiam. Sit
itaque familia munda in se, fidelis proxi-
mo, Deo humilis et subiecta. Faciendum
est ergo quod docet ipse et Augustinus de
familia regenda. Familie tue, inquit, cohi-
bende sunt manus, nec hoc solum expo-
scitur ut te solum castum, immaculatum
que custodias, vere enim dicit Apostolus:

Te

+ Augustinus
Psol. 8 v

+ Augustinus

+ Augustinus

+ Ps. 6.

+ Ps. 1, 6.

+ Ps. 1, 1.

+ Augustinus

+ I. Tim. V, 23

Te solum sed te ipsum castum custodi. In-
strue ergo familiam, hortare, custodi, et si
te fefellerit servulus propheticus deprehensus
repudietur exemplo.

De pauperibus.

^{Voca}
Nota pauperes. Luca xij.† Si vis obedire x Luca. xiv, 13.
Deo. Si vis misereri proximo, Si vis servari
premiari in futuro voca pauperes, voca ad
cenam corporalem, spiritualem, celestem.
Est enim cena corporalis de qua dicitur Luca
xij.† Cum facis prandium aut cenam etc. Luca. xiv, 12.
Est etiam et spiritualis de qua dicitur Apoc.
ij.† Ego sto ad hostium et pulso. Si quis ape- + Apoc. III, 20
rierit mihi ianuam, intrabo ad eum et cena-
bo cum eo. Est et celestis de qua dicitur Apoc.
xix.† Ipsi qui ad cenam nuptiarum agni + Apoc. xix, 9
agni vocati sunt, ad cenam corporalem vo-
candi sunt compellendi sunt pauperes, exem-
plo discipulorum qui coegerunt Dominum.
Luca ultimo,† et exemplo Loth, qui peregrini + Luca. xxiv, 29
nos compulsi opido ut ad eum dimitterent
Gen. xix.† So^{us}† ad Rusticum monachum: + Gen. xix, 3
Non levi citatoque sermone et ut ita dicam
summis labiis invitemus. Sed toto mentis
ardore teneamus quasi auferentes secum

De lucro nostro atque compendio. Si cogendi sunt
pauperes ad cenam corporalem, multo magis
cogendi sunt ad cenam spiritualem sicut di-
cit auctoritas. Non est magnum pascere ven-
tres morientes, sed magnum est pascere ani-
mas in eternum victuras. Pascitur autem ani-
ma et nutritur per gratiam. Sap. xvj: Nutriti
gratie tue deserviebant. ^{Veritas} Nascitur verbo doctrine
quia sermo Dei ^{cibus} est mentis. Sap. xvj: + Sap. xvi, 24
Non nativitatis fructus pascunt homines,
sed sermo tuus; Pascitur etiam devotionis dul-
cedine j. po. y: + Sap. xvi, 26
Lac concupiscite ut in eo + I Pet. II, 2.
crescatis in salutem. Ad cenam etiam glorie
vocandi et compellendi sunt pauperes. Unde com-
pelle eos intrare Luc. xuy: Quia beatus qui man- + Luc. XIV, 23
ducabit panem in regno Dei Luc. xuy Glo: Qui + Luc. XIV, 15
mundi huius adversitatibus tracti ad Dei amo-
rem accedunt, et a presentis vite desideriiis cor-
riguntur, quid nisi compulsi intrant. Greg:
Mala que hic nos premunt ad Deum ire
compellunt, ut ad cenas predictas compella-
mus pauperes vos cogere debent; Communis
natura quia os nostrum et caro nostra sunt.
Patris caritas quia mandant. unicuique de
proximo suo. Nostra multiplex humilitas
generatur

generatur enim Domino qui miseretur pauperis
Prover. xix.[†] Debent etiam pauperes incitari ad
hoc quod libenter vadant ad ecclesiam, quia ibi
dantur optime elemosine. Ia. j.[†] Omne datum
optimum, Ibi est dator largissimus qui dat om-
nibus affluenter. Ibi accipiunt omnes, quia
omnes qui petit accipit. Notandum autem
quod distinguuntur vj genera malorum pau-
perum. Primi sunt superbi, de quibus dicitur
Ecc. xxj.[†] Tres species odit anima mea pau-
perum superbum Glo: Qui contra condicionem
pauperitatis animose extollitur. Secundi sunt
avari et qui aliena rapiunt et furantur. Hii
qui meritis suis exigentibus ad paupertatem
deveniunt. Prover. xxxij.[†] Qui q calumpniatur
(sic) pauperem ut augeat divitias suas, ipse
dabit ^{datori} datori et egebit. Glo: Constat quia ra-
paces et que pauperibus auferunt et que iuste
videntur possidere, Perdunt. Abacuc ij.[†] Quia
tu spoliasti gentes multas, spoliabunt te omnes
qui reliqui fuerunt de populis. Tertii sunt
gulosi et luxuriosi quod patet in filio prodi-
go. Luc. xv.[†] Salomon.[†] Qui amat vinum et
pinguia non ditabitur. Quarti sunt accidiosi
et pigri. Prover. xxvij.[†] Quoniam qui sectatur

+ Prov. xix, 17

+ Jac. I, 17

+ Ecc. xxj, 4

+ Prov. xi, 24

+ Prov. xxii, 16

(fol. 9.
Habacuc, II, 8)

+ Luc. xv, 11-17

Prov. xxj, 17

+ Prov. xxviii, 19

ocium replebitur egestate. Item. Manus remis-
sa operata est egestate. Item Proverb. vij. Usquequo
piger ^(Dormis) dormis paululum dormitabis, et veniet tibi
quasi viator egestas etc. Glos: In via pigritia nu-
trix est paupertatis et penurie. Quinti sunt
mendaces. Eccl. xij. Nequissima paupertas
in ore impii. Glos: Bona fraudulenter acquiri-
tur. Sexti sunt impatientes in adversis. Prov.
xij. Qui pauper est increpationem non su-
stinet. Postilla: In via non habet scutum
patientie quod opponat contra ictus tribula-
tionum. Septimi sunt pauperes sibi similes
calumpniantes. Prov. xxvij. Vir pauper si
calumpnians ^{hinc} ~~hinc~~ pauperes, similis est ym-
bri vehementi in quo paratur fames. Sunt
etiam et boni pauperes, ut illi qui tempo-
ralia non habent nec habere volunt, ut
apostoli, ut apostolici viri. Paupertas talis
multum est amanda, quia in multis iu-
vat. Ps. Adiuvat pauperem de inopia.
Primo iuvat ad pugnantium contra tempta-
tiones. Isa. xxv. Factus est fortitudo pau-
peri. Ps. Liberavit pauperem a potente.
Item iuvat ad proficiendum, tollit enim
paupertas temporalium hominis ut expe-
ditius

+ Prov. x, 1

+ Prov. vi, 9

+ Eccl. xiii, 30

+ Prov. xiii, 8

+ Prov. xxviii, 3

+ Ps. cvi, 41

+ Is. xxv, 4

+ Ps. lxxi, 12

ditius possit pauper in regnum celorum
intrare. Super illud: Relinquimus omnia et [†] Matth. xix, 27
dicit beatus Bernardus: Bene petere, et non ad in- [†] Bernardus
pientiam tibi. Nec enim poteras sequi ho-
neratus eum qui exultavit ut gygas ad
currendam viam. Item ^{juvat} sumat ad eundem
securius. Sen. In obsessa via pauperi pax
est. Item ad sanandum. G. Duos iniquitas [†] Gregorius(?)
ulnerat (sic) paupertas sanat. Item ad emen-
dum Paradisum. Aug. Venale habeo regnum [†] Augustinus
celorum quo emitur paupertate regnum,
dolore gaudium, labore quies, ignominia
gloria, morte vita. Item facit habunda-
re, facit bonis spiritualibus. 4. Cor. vii. [†] II Cor. viii, 2
Altissima paupertas eorum habunda-
vit in diviciis. Et illud: Esurientes im- [†] Luc. I, 13
plevit bonis. Item facit delectari in Do-
mino. Deuter. vii. [†] Afflicte penuria [†] Deut. viii, 3
et dedi tibi cibum manna. Item subti-
liat hominem ut possit intrare per
angustam portam G. vi. Sicut non [†] Gregorius (3)
intratur in hunc mundum nisi cum
paupertate corporali, ^{sic} sicut in celum
non intratur nisi cum paupertate spi-
rituali... xx. [†] Facilius est camelum tran- [†] Matth. xix, 24.

sire per foramen acus, quam divitem intrare in regnum celorum. Item paupertas dat Paradysum: Beati pauperes quoniam ipsorum est regnum celorum. Et hoc figuratum est in facto Nabuzardan. qui divitibus deductis in captivitatem reliquit pauperes in Jerusalem, propter hoc et multa alia, sicut dictum est in Summa de virtutibus, amanda est paupertas, et sustinenda, sicut sustinebat quidam, de quo legitur in Vitas patrum. Legitur enim quod quidam pauper cum esset in frigore magno tectus cuius partem habens subtus et aliam partem supra eum cum pro nimio frigore esset in stridore dentium dicebat: Imperator factus sum, cum multi sunt in carcere et in vinculis et aliis gravaminibus; ego autem liber sum, et possum huc atque illuc pro voluntate mea me extendere vel ire quo voluero. Legitur etiam de quodam qui hinc vixerat cum sicco pane et habens solum denarium cogitabat quod emeret aliquid quod manducaret cum pane, et post multam altercationem inter carnem et spiritum dedit pauperi illum denarium

Denarium. Et cum manducaret siccum
panem attulit ei quidam xx solidos, et
cum quereret quis mitteret, nuncius re-
spondit: Spectat me Dominus. Nota de
vidua que omnem victum suum misit. [†] No-
ta de Evangelio de divite et Lazaro [†] quod le-
gitur ad terrorem gentium divitum et con-
solationem pauperum. Quomodo honoran-
tur pauperes in presentia Domini, quanta
eis bona conferuntur. Quomodo in futuro
premiabuntur, qui diligunt ^{9^a} quesire po-
terit invenire.

Sermo ad pueros.

Cum adhuc iunior sum priusquam
oberrem quesivi sapientiam palam in ora-
tione mea Eccl. [†] ultimo. Circa verba propo-
sita tria sunt consideranda, scilicet quid
queri debeat sapientia. Idem (notatur ibi:
Quesivi sapientiam. Tempus querendum
cum adhuc iunior sum priusquam oberrem
modus querendi cum subditur: Palam in
oratione mea. Notandum quod est sapientia
mala, vana, superflua. De p. Ia. [†] ~~uy.~~ ^{Non}
ista sapientia de sursum, sed terrena in
cupidis, animalis in luxuriosis, Diabolica

+ III Reg. xvii, 8, 29
+ Luc. xvi, 9, 29

)(

+ Eccl. i, 18

(fol. 9^v)

est + Jac. iii, 15-

in superbis. Primi sunt de scolis Balamii, qui
mercedem iniquitatis amavit. n. Petri. 17.

Secundi tenent doctrinam ^{Zemebel +} Izabel (sic) que
docebat fornicari, et manducare. Apo. 17

Tertii tenent doctrinam Nicholaitarum Apo.

17, de vana sapientia dicit. Johannes Evan-
gelista ad ^{conē} (sic) phylosophum: Sunt

vana medicina ^{est} et ex qua morbus non extin-
quitur, ita vana doctrina est ex qua vicia

non curantur ^{animorum} amicorum et morum. Aug. in

libro confess. De astronomis solis defectum
futurum prevident, et in presentia suum

non vident. Infelix homo qui scit illa omnia,
te autem nesciat. Beatus autem qui te scit

etiam si illa nesciat. Idem in quinto libro
confess: Vanitas est ista etiam nota profiteri:

Pietas autem tibi confiteri. Sapient. 17. Va-
ni sunt omnes homines in quibus non subest

scientia Dei. Est autem sapientia superflua

De qua Apostolus Rom. 12. Dico omnibus vobis
non plus sapere quam oportet sapere. Eccl. 10.

Non plus sapias quam necesse est, Prov. 25.
Prudentie tue pone modum. Hoc figuratum

est. Exod. 16. Ubi dicitur quod manna col-
ligebatur ad mensuram. Hanc triplicem sa-

pientiam

x II Petri. II, 17.

x Apoc. II, 20.

x Apoc. II, 6.

x Error. Lige forsam Joh.
Chrysostomus

x Aug. Conf.

x Aug. Conf. 4

x Sapient. XIII, 1.

x Rom. XII, 3.

x Eccl. VII, 17.

x Prov. XXIII, 4.

x Exod. XVI, 18.

pientiam exquirunt filii Agar, id est mundani.
 Baruch ij. Sed querenda est sapientia ratione + Baruch, III, 29.
 saporis. Eccl. xxij. Spiritus meus super mel + Eccl. xxiv, 27
 dulcis. Item ratione Iecoris. Est enim speciosior
 Sole et super omnem dispositionem stellarum
 luci comparata. Sapient. vij. Est candor + Sap. vii, 29
 lucis eterne quoad Filium, speculum sine
 macula, quoad Patrem, ymago quedam boni-
 tatis illius, quoad Spiritum Sanctum. Item + Sap. vii, 26 -
 ratione utilitatis, quia preciosa. Prover. viij. + Prov. viii, 11 -
 Melior est sapientia cunctis operibus et omne
 desiderabile ei non potest comparari. Si
 honores appetuntur dicit sapiens proposui
 illam regnis et sedibus. Si divicie divicias + Sap. vii, 8.
 nichil esse dixi in comparatione illius. Si + Sap. vii, 8
 felicie super salutem et speciem dilexi eam, + Sap. vii, 10 -
 sed nescit homo precium eius Job. xxvij. Pro + Job. xxviii, 13.
 pter hoc sapientiam atque doctrinam stulti
 despiciunt. Item querenda est sapientia, quia + Prov. I, 4 -
 iuvat ad resistendum omni malo. Eccl. ix: + Eccl. ix, 18.
 Melior est sapientia quam arma bellica.
 Sapientia enim vincit maliciam ut cantat
 Ecclesia. Item quod valet ad omne bonum + Ecclesia
 operandum. Sapient. viij. Quid sapientia lo- + Sap. viii, 5.
 cupletius que omnia operatur. Sapient. ix: + Sap. ix, 11.

Deducet me in operibus meis sobrie. Item quia
in fine ducit ad gloriam. Sapient. vi: Concupi-

+ Sap. VI, 21.

scientia sapientie deducet ad regnum eternum
Glo: Qui eam docendo, discendo, operando sequi-

tur regni celestis coronam assequitur. Diligi-

te sapientiam ergo ut regnetis in eternum.

Et nota quod sapientia est fugere mala.

Prover. xiiij. Sapiens timet et declinat a malo.

+ Sap. XIV, 16.

Item facere bonum. Prover. x: Qui congregat

x Prover. x, 5.

in messe filius sapiens est. Item sustinere

mala. Prover. xiiij. Qui patiens est multa

x Prover. ~~xiiij~~ XIV, 29

gubernatur sapientia. Nota secundum scili-

cet, quomodo debet sapientia queri. Scien-

tiam quod querenda est in iuventute. Eccles.

vi. A iuventute excipe doctrinam. Sic dicit

x Eccles. VI, 18.

Ecclesiasticus: A iuventute investigabam eam,

x Eccles. I, 20

et exemplo Salvatoris, qui cum esset anno-

x Luc. II, 46.

rum xij, sedebat in medio doctorum audiens

et interrogans illos monstratus quod in iu-

ventute sit discendum. In huius rei si-

gnum manna colligebatur mane. Exod. xix: ^{Exod. xvi, 21}

Que in iuventute non congregasti quomodo

invenies in senectute quasi diceret nullo

x Eccles. XXV, 9.

modo; sed gemens in novissimis dices: Cur

detestatus sum disciplinam etc.) Oportet

etiam
} Prov. v, 12.

etiam quod querat quis sapientiam prius-
quam oberret. Quoniam in malivolam ani-
mam non introibit sapientia. Sapien. 7.

+ Sap. I, 4.

Augustinus: Errat quisquis severitatem co-
gnoscere putat. Si adhuc nequiter vivat, quod
testantur mali ^{veritate} dantes. Erravimus a via ve-
ritatis et iustitiae, lumen non luxit nobis,
et sol iustitiae non est ortus nobis. Sapien. 5.

+ Augustinus

+ Sap. V, 6.

Super illud: Spiritus Sanctus discipline est
effugiet fictum. Glo: Prabani. Frustra sibi
blandiuntur phylosophi, heretici, falsi xpi-
ni. ^{Soli} Noli enim mundo corde sapientiam Dei
possunt accipere. Unde Sapien. ^{VI, 27} Sapien-

+ Sap. I, 8.

tia in animas sanctas se transfert. Nihil
ominus puritas innocentie ^{conservata} congregata fons
est et origo scientie et virtutis. Daniel: qui

+ Sap. VII, 27.

posuit in corde suo ut non contaminaretur
cibus gentilium. Accepit intelligentiam
omnium (visionum Daniel): In figura huius

+ Dan. I, 8.

preceptum fuit, ut qui accepturi ^{essent} legem
loci et parati essent. Exod. XIX. Circa ter-

+ Exod. XIX, 10.

cium scilicet circa modum querendi, nota
quod sapientia potest queri multis modis.

Sicut dicit Ecclesiasticus ultimo: Ambulavit
pedes meus iter rectum. Ecce bona vita.

+ Eccl. I, 20.

A iuventute investigabam eam. Ecce studii
diligentia. Inclinari modice aurem meam.
Ecce magistrorum audientia. Et excepi illam.
Ecce bene vivendo, diligenter studendo libenter
audiendo potest acquiri sapientia. De 1° Sap.
18: Si correcte sunt semite eorum qui in terris
sunt. Et que tibi placent didicerunt homines.
De 4° Eccl. vj: Investiga illam et manifestabi-
tur tibi. De tercio Eccl. vj. G: Si dilexeris audire
sapiens eris. Item acquiritur sapientia per cor-
rectionem. Prover. xxxix: Virga atque correctio
tribuit sapientiam quantum ad incipientes
qui verbo et verbera instruuntur. Item per
iusticiam Ecclesiasticus 1: Fili concupiscens sapien-
tiam serua iusticiam et Deus implebit illam
tibi. Et hoc quantum ad proficientes, qui la-
borant bene vivere. Item per orationem Ia. j.
Si quis indiget sapientia postulet a Deo, et da-
bitur ei, et hoc quantum ad perfectos, qui quod
petunt accipiunt. De hoc require in titulo
De scientia puerorum.

Item alius sermo?

Congregate vos in domo discipline. Eccles. ul-
timo. Videndum est que sit domus discipline.
Due discipline, que congregandi causa. Po-
mus

mus discipline potest dici ecclesia, in qua fuerunt discipuli Domini, quando baptizantur. De hac dicitur: Domum tuam decet sanctitudo, quia in baptismo fit mundatio. In ecclesia debent omnes libenter congregari, quia omnes debent ad ecclesiam libenter convenire. Quere de hoc in titulo de caritate puerorum. Item domus discipline possunt dici scole, in quibus instruuntur discipuli. De hac dici potest illud Ysa. j: Ascendamus ad montem Domini et ad domum Dei Jacob, et docebit nos. Domus Jacob possunt dici scole, quia multa lucta est in acquisitione scientie. Ad scolas debent libenter boni discipuli convenire. Item domus discipline est religio in qua discipuli custodiuntur. Hec est domus bene fundata supra petram, ut securi fiant qui ad eam confugiunt. In domo hac boni discipuli sufficienter instructi debent libenter congregari. Sed quia parum est congregari in domo discipline nisi homo disciplinam accipiat. Propter hoc dicitur: Apprehendite disciplinam. Nec hoc sufficit nisi custodiatur. Unde ad He. xij: In disciplina perseverate. Prover. iv: Tene disciplinam. Eccl. xlvj: Disciplinam in pace conservate.

+ Ps. xlii, 5.
+ Is. II, 3.
+ Eccl. xxvi, 24.
+ Ps. II, 12.
+ Hebr. xii, 17.
+ Prov. iv, 13.
+ Eccl. xlvj, 17.

Est autem, ^{triplex} quasi-lex disciplina, prima est
mentis informativa. Secunda verborum ordi-
nativa. Tercia operum correctiva. Primam de-
scribit philosophus sic: Disciplina est com-
petens anime informatio ad id quod est utile
et honestum. De qua Eccles. ultimo: Suscipiat
anima vestra disciplinam. De secunda Eccles.
xxxix: Ipse palam faciet disciplinam doctri-
ne sue. Tercia sic describitur a Hugone: Di-
sciplina est conversacio bona cui parum est
non malum facere, sed etiam in hiis que
agit irreprehensibilis apparere. Vel discipli-
na cordis est de qua Eccles. j: Sapientia et di-
sciplina timor Domini. Disciplina oris. Prover.
v. A. Disciplinam labia tua conservent. Disci-
plina operis. Ia. iy. Si quis sapiens et disci-
plinatus inter vos, ostendat et bona conversa-
tione, ut disciplina cordis est, non concupisces.
Exodus xx. Oris sit sermo vester est, est, non,
non. Mt. v: Operis quecumque uultis (sic) ut
faciant vobis homines et vos facite illi. Mt.
vy. Sed que disciplina cordis illius qui invi-
det superiori odit patrem, ~~et~~ contempnit in-
feriorem? Vel que disciplina oris illius qui
alterius bona diminuit, mala aggravat in

+ Philosophus

+ Eccles. I, 94

+ Eccles. xxxix, 11.

+ Hugo

+ Eccles. I, 94

+ Prov. V, 12

+ Jac. III, 13.

+ Exod. XX, 17.

+ Matth. v, 37

+ Matth. vii, 12

Differentia

differentia pervertit. Icti sunt tres ordines den-
tium in ore ursi. Dan. viij. Vel que disciplina + Dan. vii, 1.
operis illius qui nocet perniciosis exemplis,
sermonibus adulationis vel detractionis atque
aliis mille modis. Causa autem congregandi
in domo discipline est ut vitetur tempestas
avaricie, Diluvium luxurie, ballum^(?) su-
perbie. De primo, Exodus ix. Mitte iam non^{num} + Exod. ix, 19.
et congrega iumenta tua, et omnia que ha-
bes in agro. Homines enim et iumenta et
universa que inventa fuerunt foras, et
non congregata de agris, cecideritque grando
super ea morientur. De secundo Gen. viij. In- + Gen. vii, 1.
gressus Noe et filii eius etc. in archam (pro- (fol. 10.
pter aquas diluvii. De tercio Josue ij. Si pa- x Jos. II, 18.
trem, et matrem, et fratres et omnem ^{aggregationem} congre-
gationem congregaveris in domum tuam; qui
hostium domus tue egressus fuerit sanguis ip-
sius erit in caput eius. Item causa congregan-
di in domo discipline quia nullum bonum po-
test venire ei, qui est extra disciplinam. Unde
Job. xvij. Longe fecisti cor eorum a disciplina + Job. xvii, 1.
propterea non exaltabuntur. Vel quia multa
mala ~~aveniunt~~ veniunt ei qui est extra disciplinam
Eccles. xxj. Est processio in malo viro indis- + Eccl. xx, 9

nato. Levit. xxv: Si nolueritis recipere disci-
plinam etc. Item vivit in miseria Prover. xix

Egestas et ignominia ei qui defecerit discipli-
nam, et in fine veniet ei perditio. Psal: Ap-

prehendite disciplinam ne iras. etc. Glo: Ap-
prehendite disciplinam quasi presidium

adversus omnia que obesse possunt. Ber.
O quam compositum reddit omne^m corporis

statum, et mentis habitum disciplina, cervi-
cem submittit, supercilia ponit, vultum

componit, ligat oculos, cohibet cachinnos, mo-
deratur linguam, frenat gulam, iram sedat,

incessum format. Hugo: Disciplina omnes
inordinatus motus atque illicitos suffocat,

Bonas facite vias vestras et studia vestra
etc. Je. vij: Nota quod est via vite. Je. xxj: E-

Ecce do coram vobis via^m vite. Est et via sa-
pientie Prover. ij: Viam sapientie monstrabo

tibi. Est et via discipline. Baruch ij. G. Om-
nis viam discipline adinvenit, viam vite

tenet qui ambulat tenent qui ambulant
digne Deo. Thes. ij: Viam sapientie tenent qui

in sapientia ambulant Ro. xij: Sicut
in die honeste ambulemus, digneambu-

landum est propter meritum. Sapienter
propter

+ Levit. xxvi, 23.

+ Prov. xiii, 18.

+ Ps. II, 12.

+ Bernardus

+ Hugo

+ Jer. vii, 3.

+ Jer. xxi, 8.

+ Prov. iv, 11.

+ Baruch. III, 20.

+ I Thess. II, 12.

+ Rom. xiii, 13.

propter periculum, honeste propter exemplum.
Bone sunt vie si recte dirigite viam Domini,
rectas facite semitas eius. ^{Matth. III, 7.} Si munde et
pacifice vie, eius vie pulchre, et omnes se-
mite eius pacifice. Prover. 4. Si perseve- + Prov. III, 17
rantes usque in finem. Psal. Perfice gres- + Ps. XVI, 5
sus meos in semitis tuis. Glo: Ut sta-
bilis maneam. Nota etiam quod est stu-
dium bonum quod pertinet ad viam vite, ut
illud. Annunciate inter gentes, studia
eius. Glo: Idest mandata eius in quibus + Ps. XLV, 3. Vix
studendum est. Act. xxvij. In hoc et ipse + act. xxiv, 16
studeo sine offendiculo conscientiam ha-
bere ad Deum et ad homines semper.
Est etiam studium bonum quod pertinet
ad viam sapientie, ut illud Prover. xxvij. + Prov. xxviii, 11
Stude sapientie fili mi. Est et studium
bonum quod pertinet ad viam discipline
ut illud Eccles. xlvij. Studium pulcritu- + Eccl. xlvij, 6
dinis habentes. Hec autem breviter tacta
sunt, ut animadvertat qui legerit quam
difficile sit senos a consuetis abstrahere,
quam facile, quam utile, quam
laudabile sit pueros instruere, quam
culpabile quam dampnosum (sic).

P. Lombardi

I

Forb. 1654.

Ai frati dell'ord. dei Predicatori un frate dello stesso ordine, chiunque
 ei sia, augura salute e di educare diligentemente la gioventù nella fede e nei
 buoni costumi. Non voglio rifiutare di scrivere un trattatello di pedagogia,
 come sono stato pregato da parecchi de' miei fratelli, compilato sui detti
 dei maggiori e dei Santi, per dare l'occasione ad uno più dotto di com-
 porne un trattato completo, ~~sebbene~~ ^{per un dotto} ciò che ho scritto sia e sembri
^{imperfetto} ~~inadeguato~~ ^{Sappoco} ~~ad un dotto~~, tuttavia per un dotto le cose chiare e semplici
 hanno il loro pregio. Poiché il ^{fare} ~~preferire~~ ^{insegnamento} ~~sottigliezze~~ alle ~~et~~ cose sottili, puer-
 listiche utili vien tacitato per superbia. Onde già disse Gilberto: «Quelli
 che nei conventi dei frati s'ingegnano di profferire piuttosto massime alte che
 utili, ^{s'ingegnano} ~~accaniscono~~ quelle ed umili, per non far sembrare ch'essi sappiano solo
 quelle.» Che se ~~essa~~ questo lavoro insegnamenti non sono convenientemente
 ordinati, si ricordi ciò ch'è stato detto da un savio: «~~Ho~~ Lo scritto che ha
 per fine d'insegnare la verità dev'essere incolta e semplice, ~~perché~~
 le ^{cose} espressioni ~~(?)~~ umili e semplici sono utili e piacciono.» Onde ancora
 Quintiliano disse: «~~Nel~~ Nei grandi pranzi spesso ci accade che dopo esserci
 satiati con i cibi ^{più} squisiti, ci piace la varietà con i meno gustosi.»
 Ciassimo dunque prendi quello da ciò ch'io offero quel che vuole
 per l'educazione dei fanciulli.

- Dell'educazione dei fanciulli.
- Si prova che i fanciulli si devono educare.
- Si prova ^{con} l'autorità dell'antichità Scrittura
- Si prova della con la ragione.
- Si prova con esempi
- Di quelli che sono obbligati all'educazione dei fanciulli.
- Dell'educazione da parte dei parenti.
- Dei modi di educare
- Dell'educazione da parte dei padri.
- Della purità dei fanciulli.

- Della rettitudine dei fanciulli.
- Della carità nei fanciulli.
- Dell'educazione da parte dei maestri.
- Dei costumi dei maestri.
- Dell'istruzione nella fede, nei costumi,
e nella scienza,
- Dell'istruzione nella fede
- Della molteplice ^{arricchimento} ~~arricchimento~~ della fede,
e del simbolo, perché sia composto ~~case~~ ^{alcuni} ~~quasi~~ autori. (?)
- Dell'educazione dei costumi.

II

Dell' onore dei parenti

Dei costumi delle vergini

Della In quale scienza devonsi istruire i fanciulli.

Del modo di acquistarsi la scienza

Del modo di studiare.

Del modo di governare la famiglia

Dei poveri

Dei disordini con i fanciulli.

Dell' Educatione dei fanciulli

« Simone ^{figlio} di Giovanni, mi ami tu? Pasci i miei agnelli » (Giov. XV, 15)

Pasci i miei - ti dico - i miei agnelli, ^{a me pasci} poiché così ^{devo} io voglio, ^{devo} e così ^{ti comincio} te comincio fare e
Agli agnelli ^{ciò è necessario} se hanno bisogno; pasceli, perché questo è il mio comando. Tuo dovere è
di alimentare gli agnelli. Non voler disprezzare il mio precetto, trascurare il tuo dovere,
togliere a quelli il vitto, ma, se tu mi ami, ~~devo~~ sostentali. -

Il quale mostrerà di essere tanto più amico di Dio e del prossimo, ^{con} quanta più diligenza
solicitudine e perfezione adempierà ciò che è stato in quel modo comandato per amore.
Poiché la prontezza dell'operare è la prova dell'amore, anzi questo solo è vera prova
di perfetto amor di Dio, se ci studiamo di adempire solleciti il nostro dovere ^{per} pro
del fratello. Ora pascolare gli agnelli di Cristo significa confermare nella fede, af-
finché non vengano meno, i redenti da Cristo e procurare con istanza che progre-
discono nella fede sempre più. Dice un Sapiente: Tutti devono badare a questo, che
che ^{se} alcuno ha conseguito eccellenza del suo ingegno, lo comunichi al prossimo, poiché
la prontezza dell'intelletto, la virtù, la forza ed ogni pugio, allora specialmente
è capace

Si prova che è necessaria l'educatione dei fanciulli

Che sia necessario educare al bene la gioventù lo insegnano le scritture, lo prova la
ragione, lo dimostrano gli esempi. E prima di tutto si deve addare l'autorità delle
Sacre Scritture, che insegnano ciò,

III

poi con la ragione e poi con esempi.

Si prova con l'autorità della Scrittura

Che si debbano educare i giovani lo insegna la Scrittura ^{nel} Deut. nei seguenti luoghi. Deuter. c. IV, 9: «Non dimenticarti le parole che hai udite e non fuggano dal tuo cuore per tutta la tua vita: le insegnerai poi ai tuoi figli e ai tuoi nipoti.» - Parimenti nel Deut. c. XXXII, 46: «Ponete mente alle parole ch'io oggi vi promuzio, affinché ancora le trasmettiate ai vostri figli, che le custodiscano, e le adempiano intieramente.» E finalmente in Giobbe (o. Tobia?) «Se siete il Signore e sforzatevi di fare quello che a lui piace, e comandate ai vostri figli di ~~esse~~ essere giusti.» Efes. II, 4. «^{E voi, padri,} fratelli, non vogliate provocare all'ira i vostri figliuoli, ma allevateli nella disciplina e nelle istruzioni del Signore.» E chi più ne volesse ne potrebbe trovar molto.

Si prova con la ragione

Alle autorità già addotte, che i fanciulli è necessario educare, si devono aggiungere le ragioni. Delle quali ragioni una è che l'educazione deve servire massime a togliere l'inclinazione al male che si trova specialmente nei giovani. Onde Jo. III libro de a. d. XXXII: ~~dice~~ «Chi non sa ^{con} quanta ignoranza malizia, ^{si} ~~che~~ già manifesta nei fanciulli, e ^{con} quanto grande cupidigia delle cose vane ^{che} comincia ad apparire nei fanciulli, l'uomo viene in vita, come s'ei fosse nato per far quel che gli piace, e giunge poi a sì grande malvagità da commettere misfatto ^{delitto}. Poiché la lussuria, l'invidia, i piaceri, gli omicidi, gli spergiuri e tutti i mali di questo genere, nascono da quella radice dell'errore e di mala affezione, con la quale nasce ogni figlio di Adamo.» - Ricorda quel passo: Emen. III, 27: È bene all'uomo il portare il giogo dalla sua adolescenza.

4 Si dovrebbe dunque consigliare ciò che ~~colui~~ ^{nel} si dice (Deut. XII ...): si legge: Ogni uomo è inclinato al male fin dall'adolescenza, e per ciò si deve stabilire, che se tra i sacri ministri vi sono dei giovanetti, tutti stiano messi in un sol luogo, affinché, affidati ad un ~~vec~~ anziano assai giusto, in passino gli anni della quella pericolosa età non nel male, ma nelle discipline ecclesiastiche.

Un'altra ragione per cui è ^{il} da educarsi il fanciullo potèb'esser questa: che che i giovani si possano educare e volgere al bene più facilmente mentre ancora son giovani, che quando già fossero indurati nel vizio, e si piegano più facilmente come avviene della ~~verga~~ ^{verga} a paragone della trave, come le verghe si piegano più facilmente che travi. E come la cera molle riceve l'impressione più facilmente di quella dura, così i giovani si istruiscono nella scienza e nei buoni costumi più facilmente dei vecchi. Disse un poeta: Nel fanciullo l'età è molle, e adatta a ricevere l'indirizzo. (Virgilio) ^{Virgilio:} ~~Esortò~~ i giovani ad insistere nel metterli sulla buona via, mentre ~~sono~~ ^{si sono} facile ancora gli anni sono avvedevoli; e l'età è mobile.

Quintiliano: L'età dell'uomo allora si deve massimamente educare, quando è ancor molle e tenera, quando non sa simulare e cede facilissimamente a quello che ^{con} comandano.

Cimiano: Molto meglio aumenterò ^{la divina} autorità ~~in~~ ^{ancora} non è stata scabata dal vomere dell'aratro del maligno

Ambrogio: ^{quando} ~~Mentre~~ l'età è ancora adolescente, ^{quando} ~~mentre~~ il sangue bollente nelle giovani vene, ~~mentre~~ ^{quando} ~~quando~~ ancor non si sa che cosa sia la debolezza, ^{quando} ~~quando~~ vi è spesso ~~letizia~~ ^{letizia},
Si fesse

secondo quel che dice Eccli. XXXII: Curva il tuo capo in gioventù, percuoti i tuoi nervi quando è ancor giovane. Porche ~~cosa~~ ^{cosa} dice Seneca (o Severo?): L'educazione e la disciplina fanno i costumi. E questo è dimostrato da S. Agostino che dice:

L'accrescimento della vostra ^{carità} ~~pregnata~~ mi aiuti. Un fanciullo nato tra i pagani non adarebbe le pietre se quel culto non gli fosse stato insinuato dai parenti, tai quali ebbe le prime parole, e succhiò quell'error con il latte. Così facilmente nelle giovanerze vengono pervertiti i pagani dai pagani, gli ebrei dagli ebrei, gli eretici dagli eretici.

5 Così i vostri fanciulli sarebbero buoni cristiani, se quei fanciulli fossero diligentemente istruiti: il che non possono fare da sé, come lo prova S. Girolamo Sicudo: duei che lavorano e componono operette anche dappoco, non possono essere senza maestro ~~stro~~ affinché sappia ciascuno che non si può andare per la strada

di buoni costumi e della scienza, senza unofche lo precorra e gli ~~indichi~~ ^{indichi} la via. Onde quello stesso che non segue alcun maestro

Socrate dice: Si cadette sempre

— Altra ragione per cui si devono educare i fanciulli è che per questo mezzo si abituanano e si confermano nel bene, poiché porteròssero fermamente fino alla fine quello che hanno ricevuto in principio, il che attesta Salomone Prov. XXII, 6 dicendo: È proverbio: Il fanciullo non si allontanerà dalla sua via, neppur quando sarà divenuto vecchio, il che si verifica anche nel male. Secondo ciò che dice Quintiliano: Rompi prima di dover coneggere le cattive abitudini.

già indurate nei fanciulli. La Sapienza XII, 10 dice: La loro malizia è naturale
Geremia XXX, dice: Lebbra vecchia incurabile. Levit. XIII, 11. - In conferma di questo narra
la storia greca che

Marco IX, 24 si legge che i discepoli del Salvatore non poterono curare colui che era
stato vessato dal demonio fin da giovane. Basilio Magno: Come nessuno può

Poiché dice Galieno: L'abitudine è la natura acquistata. Ivaly dice ancora: Le consue-
tudini acquistate fin dall'infanzia sono connaturali. Di qui risulta come l'abitudine
conferma l'uomo nel male, così lo conferma anche nel bene. Poiché un tale disse
così: Meditiamo la continenza, la sobrietà, la giustizia, ecc. e facciamo questo insieme,
e imprimiamolo nell'anima nostra, ed esercitiamo queste virtù in casa, con gli amici,
con la sposa, coi figli e frattanto cominciamo dai primi più facili.

6 Poiché come ci è facile dormire, mangiare, bere, respirare, così ci sarà facile esercitare
la virtù. Sallustio:

Si prova con gli esempi

Premesse le ragioni che è necessario educare i fanciulli quand'ancor sono in fanciullezza,
si devono vedere degli esempi che dimostrano questo stesso con evidenza. Abbiamo un
esempio da Abramo, del quale disse il Signore Gen. XVIII, 17 « Non potrò nascondere ad
Abramo ecc. Poiché io so che egli insegnerà il bene ai suoi figli e ai suoi servi, a custo-
diare la via del Signore, e fare la giustizia. Glo. In secondo luogo gli manifestò i miei
giudizi affinché li insegnassi ai seguaci. Abbiamo anche un esempio di Davide, che
educò il suo figliuolo Salomone, secondo quello ch'egli stesso ha attestato nei Proverbi IV, 3.
Io, dico, fui figlio tenerello e unigenito davanti a mia madre, la quale mi educava.
Confortata e sii forte ed osserva ecc. Parimenti abbiamo esempio da Tobia
ch'ebbe un figlio a cui fin dall'infanzia insegnò a temere Dio e guardarsi da ogni
peccato. Lo stesso di Susanna, cui educarono i parenti. Dan. XIII, 3. Così abbiamo
esempio della madre di S. Bernardo, di cui si legge che insistendo in opere di misericordia
educò i figli con ogni diligenza. E finché furono in sua mano li educò piuttosto per il
chiostro che per il foro, non abituarli ai cibi delicati ma mantenendoli con più grossolani,
e preparandoli ed educandoli così sotto l'ispirazione del Signore, li trasmetteva quasi
subito al servizio del Signore. S. Agostino: Mia madre mi istruiva con somma pre-
mura affinché io non peccassi d'impurità particolarmente di lussuria, i quali avvisi mi
parevano da donna ed invece o Dio mio, ~~stancavano~~ stancavano de te. Lo stesso S. Agostino di
sua madre: Nutriva i figliando loro la virtù tante volte quante li vedeva allontanarsi da te.
(Conf. I. IX) Tali esempi e fatti dimostrano la necessità dell'educazione dei giovani.

7 Di quelli che sono tenuti ad educare i fanciulli.

Presesse le autorità e le ragioni e gli esempi che è doveroso educare i giovani netti, si deve veder a chi tocca far ciò e quelli che sono tenuti a questo in modo particolare. Inesti sono i genitori, i padrini e i maestri. Circa i parenti viene l'Eccl. xxx, 2 «Inelli che educano i figli ne riceverà lode in lui stesso, e se ne potrà gloriar tra i suoi famigliari.» Gl. Avvisa tanto i padri spirituali carnali quanto gli spiri- tuali di educare diligentemente i loro figli, affinché vivano bene. Così Dan. xlv, 3 si legge di Susanna che i suoi genitori essendo giusti educavano la loro figlia secondo la legge di Mosè. Gl. Si qui sono ammoniti i parenti di ammaestrare secondo la legge di Dio non solo i figli ma anche le figlie. Devono quindi tanto i padri carnali quanto gli spirituali educare i loro figliuoli affinché non vadano in perdizione con i figli se saranno stati indisciplinati, secondo ^{quel} ch'è scritto Eccl. xxi, 3: Il padre che ha un figlio indisciplinato sarà confuso nel presente e nel futuro. Eccl. xxi, 10. I figli si lagnano del padre empio, poiché da lui viene il loro disonore. Gl. Chi educa male i suoi figli o li perde col suo esempio è reo della loro perdizione. Sap. xv, 6: I figli dei malvagi nel giorno del giudizio saranno testimoni della malvagità del padre. Gl. Insegna ai padri spirituali a ~~concedere~~ ^{correggere} i figliuoli, e non lascino loro i fieri acciò che non cadano nei vizi e non devano essi stessi andar nella perdizione eterna. Lo stesso dice Gen. xix, 28:

Gl. A Sodoma sono stati castigati coi parenti male i figli. I genitori sono rei tanto per se stessi quanto per loro, poiché la dannazione dei figli è colpa dei parenti genitori, e perciò essi saranno i loro accusatori. Agostino. Con molta inutilità e danno il figlio sente la debolezza del padre, per sentire poi la giusta severità di Dio, e questo non egli solo ma col suo padre malvagio, e a buon diritto. Quintiliano dice:

8 Poiché quell'educazione molle che noi chiamiamo indulgenza, rompe tutte i nervi della mente e del corpo. Si deve dunque fare quel ch'è detto xxii, n. 1, ove si legge: Si

Il peccato dei figli era molto grande. Gl. La vita di coloro non si differenziava in nulla da una pessima tirannide, Onde Eli stesso fu rigettato per la iniquità dei figli. Lo stesso dice Beda: Poiché sopraffatto da una pessima compassione Eli non volle castigare i figli cattivi, colpa se stesso coi figli di crudele condanna presso il giusto giudice. Ecco dunque che sebbene tuo figlio sia savio molto, curalo, affinché non incianapi nella sua temerità, dice e ti possa gloriar anche dei figli nel presente e nel futuro secondo quel detto: Eccl. xxx, 2: Chi educa il suo figlio, ne riceverà gloria in lui. Gl. Non solo ne avrà lode, ^{come} ma perpetua insieme con i santi. Che se i padri cattivi saranno riprovati con i figli cattivi e i padri buoni riceveranno gloria per i figli buoni. È necessario che tanto i padri spirituali quanto i carnali castigino i figli.

Delle maniere di educare i figli.

Si deve osservare che si devono castigare i figli con la parola, con l'esempio, con il bastone.
^{Primo} Con la parola devono essere indotti e avvisati, perchè vivano disciplinatamente.
Sopra quello che è detto: 'Educate i vostri figli nella disciplina', dice la Glossa:
nella disciplina delle parole. Così Salomone istruiva il figliol suo, dicendo
il Prov. III, 20: Figlio, ascolta le mie parole, e inclina il tuo orecchio ai
miei insegnamenti.